

SPRAWA ZNIESIENIA DIECEZJI TARNOWSKIEJ W 1878 ROKU

Organizacja terytorialna Kościoła łacińskiego w Galicji w drugiej połowie XIX w. pozostawiała dużo do życzenia. Jeżeli wierzyć niezbyt dokładnym statystykom, to jeszcze w 1840 r. ludność Galicji wraz z Bukowiną, ale bez Wolnego Miasta Krakowa liczyła 4 763 661 mieszkańców. Ludność ta pod względem religijnym obejmowała 2 094 443 katolików ob. łac., 2 077 995 katolików ob. gr.-kat., 5 793 ob. orm., 269 327 prawosławnych, 30 020 protestantów, 283 345 żydów i 2 740 innych wyznań.¹ Do roku 1880 w wyniku dużego przyrostu naturalnego ludność Galicji, łącznie z b. Wolnym Miastem Krakowem szacowano na 5 958 907, przy czym pod względem wyznaniowym było 45,9% katolików ob. łac., 42% ob. gr.-kat. i 10% proc. żydów.²

Największą terytorialnie była archidiecezja lwowska. Obejmowała ona 9 okręgów politycznych (Lwów, Stryj, Stanisławów, Kołomyja, Czortków, Tarnopol, Brzeżany, Złoczów, Żółkiew), a nadto Bukowinę. Pod względem kościelnym w 1878 r. archidiecezja liczyła 26 dekanatów, 178 parafii, 34 kapelanii lokalnych, 11 ekspozytur, łącznie 223 samodzielnych placówek duszpasterskich, 456 kapłanów diecezjalnych, 146 kapłanów zakonnych, 362 zakonnice, 128 zakonników oraz 591 542 katolików ob. łac.³ W granicach diecezji przemyskiej było 5 okręgów politycznych (Przemyśl, Sanok, Sambor, Rzeszów, Jasło), przy czym w 1875 r. diecezja liczyła 27 dekanatów, 269 parafii, 13 kapelanii lokalnych, 13 ekspozytur, łącznie 295 samodzielnych placówek duszpasterskich, 454 kapłanów diecezjalnych, 92 kapłanów zakonnych, 116 zakonników, 99 zakonnice oraz 777 894 katolików ob. łac.⁴ Najmniejszą terytorialnie ale najludniejszą była die-

¹ Galicja od pierwszego rozbioru do wiosny ludów 1772—1849. Wybór tekstów źródłowych. Oprac. M. Tyrowicz. Wrocław 1956, s. 10.

² J. Buszko, Stosunki społeczne w Galicji i na Śląsku Cieszyńskim po uwłaszczeniu. W: Historia Polski, PAN, t. 3, cz. 1, Warszawa 1963, s. 310, 312.

³ *Catalogus cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopolitanae rit. lat. p.a.D.* 1878, Leopoli 1878, s. 159 nn.

⁴ *Schematismus cleri saecularis et regularis dioecesis rit. lat. Premisliensis p.a.D.* 1876. Jasło 1875, s. 216 n.

cezja tarnowska. W czterech okręgach politycznych (Tarnów, Bochnia, Myślenice, Nowy Sącz), obejmowała ona w 1875 r. 26 dekanatów, 294 parafie, 16 kapelanii lokalnych, 20 ekspozytur, łącznie 330 samodzielnych placówek duszpasterskich, 543 kapłanów diecezjalnych, 57 kapłanów zakonnych, 52 zakonników, 72 zakonnice i 1 085 266 katolików ob. łąc.⁵ Wszystkie trzy diecezje stanowiły lwowską prowincję kościelną.

Osobny problem stanowiła wówczas diecezja krakowska. 16.XI.1846 r. Austria wcieliła Kraków do swoich posiadłości. Tymczasem zgodnie z postanowieniami bulli papieża Piusa VII *Ex imposita nobis* (30.VI.1818) terytorium diecezji krakowskiej składało się pod względem politycznym z Wolnego Miasta Krakowa i województwa krakowskiego (siedziba Miechów) w Królestwie Polskim.⁶ Na skutek wypadków politycznych papież Pius IX zamianował 21.IV.1849 r. osobnego wikariusza apostolskiego w osobie ks. M. Majerczaka dla diecezji w Królestwie Polskim.⁷ Z chwilą objęcia przezeń rządów w Kielcach podział diecezji krakowskiej przybrał charakter stały. Część diecezji w granicach zaboru rosyjskiego liczyła wówczas (1849) 18 dekanatów, 234 parafie, własny konsystorz generalny w Kielcach, kapitułę kolegiacką (Kielce), własne seminarium duchowne (44 studentów).⁸ W r. 1876 liczono w tej części 8 dekanatów, 229 parafii, 17 filii, 118 kaplic publicznych, 315 kapłanów diecezjalnych, 49 kapłanów zakonnych, 37 zakonnice i 554 393 wiernych.⁹

Tymczasem część diecezji krakowskiej w granicach zaboru austriackiego (b. Wolne Miasto Kraków) obejmowała (1878) zaledwie 5 dekanatów, 44 parafie ob. łąc., 1 gr.-kat., 30 kaplic publicznych i ze 143 443 wiernych.¹⁰ Rządy w tej części diecezji należały faktycznie do ordynariusza krakowskiego, biskupa Karola Skórkowskiego, ale ten za udział w powstaniu listopadowym był zesłany na wygnanie do Opawy na Śląsku. Ponieważ dotychczasowy rządcą obydwu części diecezji biskup sufr. I. Łętowski zrezygnował (1848)¹¹, dlatego biskup Skórkowski zamianował wikariuszem generalnym w Krakowie ks. M. Gładyszewicza (10.II.1848).¹² Ale takie rozwiązanie nie mogło zadowolić obydwu rządów zaborczych,

⁵ Schematismus cleri dioecesis Tarnoviensis — a.D. 1875. Tarnoviae 1875, s. 265.

⁶ B. Kumor, Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej. „Nasza Przeszłość” 17 (1963), s. 215.

⁷ Tamże s. 220.

⁸ Elenchus dioecesis Kielcensio-Cracoviensis, r. 1849, s. 1—26.

⁹ Elenchus cminum ecclesiarum et univ. cleri dioecesis Cracoviensio-Kielcensis p.a.D. 1876, Varsaviae 1875, s. 95.

¹⁰ B. Kumor, Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej. Lublin 1958, s. 86.

¹¹ L. Łętowski, Wspomnienia pamiętnikarskie. Wyd. H. Barycz, Wrocław 1952, s. 212.

¹² AKMK (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie) nr 28. Acta administrativa dioecesis Cracoviensis 1841—1859 s. 68—75, (Dokument); por. T. Głomma, Gładyszewicz Mateusz, Pol. Słow. Biogr., t. 8, s. 101.

a zwłaszcza Austrii. Diecezja bowiem krakowska w obydwu częściach należała do metropolii warszawskiej (od 1818), a Warszawa była pod panowaniem Rosji. Ważniejszy problem od małego terytorium diecezji w części austriackiej i jej przynależności metropolitalnej stanowił fakt, że zgodnie z „traktatem pokojowym tyczącym się Miasta Krakowa i jego okręgu“, ogłoszonym 3.V.1815 przez państwa zaborcze, „mianowanie biskupa krakowskiego zachowane było bezpośrednio cesarzowi Wszech Rosji“.¹³ Teraz zaś, odkąd Kraków znalazł się w granicach posiadłości austriackich, było rzeczą nie do przyjęcia, by cesarz Rosji mianował biskupa dla Krakowa. Stało się więc oczywiste, że obydwaj państwa zaborcze, a zwłaszcza Austria, będą dążyć do nowej cyrkumskrypcji diecezji krakowskiej zgodnie z nowymi granicami politycznymi, jakie zaistniały po 1846 r. Ta nowa cyrkumskrypcja diecezji mogła być przeprowadzona tylko kosztem diecezji tarnowskiej.

Pierwsze tego rodzaju postanowienie między obydwoma państwami zaborczymi zapadło na konferencji św. Przymierza w Cieplicach (8.X.1835). Zredagowana wówczas tajna klauzula głosiła, że „należy kontynuować prowizoryczny zarząd diecezji krakowskiej przynajmniej na czas wygnania biskupa Skórkowskiego“, oraz że „obydwaj dwory cesarskie (Rosja i Austria) zastrzegają sobie przyłączenie Wolnego Miasta Krakowa do Austrii i wszczęcie starań u Stolicy Świętej o separację diecezji krakowskiej zgodnie z politycznymi granicami“.¹⁴ Ta też klauzula zaciążyła zapewne na tym, że zawarty 3.VIII.1847 konkordat między Rosją a Stolicą Apostolską w § 11 postanowił wyraźnie, iż „liczba diecezji w Królestwie Polskim pozostaje taka, jaką ustalił papież Pius VII w bulli z 30.VI. 1818 r.“¹⁵ Wprawdzie arcybiskup mohylowski Wacław żyliński w uwagach przesłanych do Rzymu (1855) wyraził nadzieję, że po śmierci biskupa Skórkowskiego (1851) dojdzie do obsadzenia biskupstwa krakowskiego¹⁶, ale wówczas nie wiedział on nic o istnieniu klauzuli cieplickiej. Tymczasem w związku z negocjacjami o konkordat kanclerz rosyjski Nesselrode w r. 1846 pośpieszył zapewnić rząd austriacki, że „odnośnie do diecezji krakowskiej, a zwłaszcza jurysdykcji kościelnej biskupa krakowskiego w Królestwie Polskim oraz prawa nominacji tegoż biskupa,

¹³ Öst. HHSt. (Österreich. Haus — Hof — und Staatsarchiv. Wien.) 1 Polen. V. Warschau. Berichte — Weisungen — Varia 1807—1820, s. 1063—1066.

¹⁴ Öst. HHSt. Wien. F. 26. Generalia. S. — V. 1861—1869. Dioezese Krakau. — Le dioecèse de Cracovie continuera á etre provisoirement administré connue il l'est dans a moment depuis l'éloignement de l'éveque Skórkowski. Les deux cours impériales se reservent de sentendre lorsque, une fois Cracovie aura été réunie aux Etats austriens, sur les démarches, á faire auprès du St. Siège pour obtenir la séparation définitive des parties de ce dioecèse situés sur des territoires différents.

¹⁵ Le Concordat de 1847 avec La Russie d'après des documents authentiques. Ed. S. Olszamowska-Skowrońska. W: Sacrum Poloniae Millenium. T. 8/9. Rzym 1962, nr 87, s. 793; por. A. Boudou. Le Saint-Siège et la Russie. T. 1. Paris 1922, s. 561.

¹⁶ Le Concordat de 1847, nr 102, s. 846.

przyznanego carom rosyjskim przez kongres wiedeński, obydwa dwory cesarskie stają na stanowisku klauzuli układu w Cieplicach“. Równocześnie nie omieszczał dodać, że należy wszcząć starania w Rzymie o ostateczną separację diecezji zgodnie z istniejącymi granicami politycznymi.¹⁷

W tej sytuacji rząd austriacki postanowił zmienić formę rządów kościelnych w Krakowie i zaczął zabiegać w Rzymie o mianowanie ks. M. Gładyszewicza wikariuszem apostolskim dla austriackiej części diecezji. Pertraktacje szły jednakowoż ciężko i przeciągnęły się do początków 1851 r., a to ze względu na stanowisko zajęte przez papieża, który nadal uważał Skórkowskiego za biskupa krakowskiego i respektował jego akty prawne.¹⁸ Wyjście z impasu ułatwiła śmierć biskupa Skórkowskiego (1851); 5.II.1851 r. kapituła krakowska wybrała wikariuszem kapitulnym ks. Gładyszewicza¹⁹, co potwierdził tak nuncjusz wiedeński (14.II.), jak i ces. Franciszek Józef I (23.III.1851).²⁰ Rządy jego przerwała śmierć, która nastąpiła 28.V.1862 r.

Śmierć ks. Gładyszewicza, a nade wszystko wybór przez kapitułę jego następcy w osobie ks. K. Teligi (30.V.1862)²¹, nie lubianego przez reakcyjny rząd Bacha i oskarżonego o filopolskie nastawienie, postawiły znów na porządku dziennym sprawę reorganizacji diecezji. 27.VI.1862 r. cesarz na wniosek rządu polecił wszcząć w Rzymie starania o usunięcie ks. Teligi ze stanowiska wikariusza kapitulnego w Krakowie i o nominację na wikariusza apostolskiego dziekana kapituły tarnowskiej ks. A. Gałęckiego; 3.VII.1862 r. rząd przekazał sprawę do załatwienia ambasadzie austriackiej w Rzymie.²² Tymczasem kard. Antonelli jako sekretarz stanu w rozmowie z ambasadorem Bachem w Rzymie oświadczył:

1° że spełnienie postulatów Austrii „jest dla Stolicy Świętej bardzo trudne, a nawet wprost niemożliwe“.

2° Usunięcie wikariusza kapitulnego z Krakowa może nastąpić tylko w wypadku niekanonicznego wyboru, lub też jego osobistych win moralnych, lub niekościelnej postawy.

¹⁷ Öst. HHSt. Wien F. 26. Generalia. S. — V. 1861—1869. Dioezese Krakau (Nesselrode do de Haidema — 1846) — Que de ce concerne l'evêché de Cracovia et 1, Academie, qui existe dans sette ville, comme la jurisdiction spirituelle de l'evêché de Cracovie s'étend au Royaume de Pologne et que le traite additionel de Vienne attribue a l'empereur de Russie le droit de nommer l'evêque, les deux cours imperiales s'étaient réseré a Toeplitz de se concenter — sur le démarches á faire cupres du St. Siége pour obtenir la separation définitive des partes de ce dioecése, situées sur des territoires differents.

¹⁸ Öst. HHSt. Wien. F. 26. Generalia 1830—1860. Fasc. 8 k. 12—13, (nuncjusz wiedeński do min. spr. zagr. hr. Schwarzenberga — 20.XII.1849).

¹⁹ AKMK Nr 28. Acta administratorialia s. 90—93 (Dokument z 5.II.1851).

²⁰ Öst. HHSt. Wien. Cabinettsakten 1851 nr 967; por. B. Kumor, Organizacja, s. 220.

²¹ AKapMK (Archiwum Kapituły Metropolitalnej w Krakowie) Acta actorum capituli Cracoviensis vol. 30 (1801—1878), s. 32—34.

²² Öst. HHSt. F. 26. Generalia. G. Diözesen 1861—1869, Fasc. 1

3° Na sugestię ambasadora, że już w 1846 r. powstała myśl separacji diecezji zgodnie z granicami politycznymi, kardynał oświadczył, że „rząd austriacki we własnym interesie powinien przeprowadzić reorganizację diecezji i zapewnić jej pełne utrzymanie praw jurysdykcyjnych i gospodarczych w Królestwie Polskim, a wreszcie zaproponować na jej stolicę odpowiedniego kandydata.²³

Wobec takiej postawy Stolicy Apostolskiej Austria postanowiła wybrać drogę kompromisu: w Rzymie kontynuowała starania o nominację ks. Gałęckiego na wikariusza apostolskiego w Krakowie, a Rosji zaproponowała rozmowy na temat nowej cyrkumskrypcji diecezji krakowskiej. Wówczas i pap. Pius IX zmienił postawę i bullą z 25.IX.1862 r. zamianował ks. Gałęckiego biskupem tytularnym i wikariuszem apostolskim dla austriackiej części diecezji krakowskiej.²⁴ W ślad za nominacją wysłano z Rzymu dalsze uprawnienia dla ks. Gałęckiego. 1.II.1863 r. wyjaśniono, że *in pontificalibus* przysługują mu wszystkie uprawnienia biskupa ordynariusza, a 5.III t.r. Kongregacja Konsystorialna powiększyła zakres jego uprawnień.²⁵

Tymczasem polski Kraków duchowny i świecki przyjął męża, zaufania rządu austriackiego „urodzonego z matki Niemki, co by nas niemczył“, bardzo niechętnie.²⁶ Wzajemna nieufność i niechęć wzrastały z każdym dniem na skutek przykrego charakteru ks. Gałęckiego, jego proaustriackiego nastawienia, a zwłaszcza przez gwałtowną opozycję przeciwko powstaniu styczniowemu.²⁷ Jeszcze większy niepokój w społeczeństwie wzbudziła wiadomość, że rząd austriacki zamierza przystąpić do rozmów z Rosją na temat podziału diecezji. Wówczas to kapituła krakowska wystąpiła z żądaniem usunięcia z Krakowa biskupa Gałęckiego²⁸, w czym niebawem poparła ją opinia publiczna. Ta też sytuacja stała się jeszcze jedną przyczyną podjęcia rozmów z Rosją na temat podziału diecezji, co znów w konsekwencji łączyło się nierozzerwalnie z zagadnieniem całości terytorialnej diecezji tarnowskiej.

¹ ²³ Diözese Krakau. Akten von 1839—1863 (Min. spr. zagr. do Amb. austr. w Rzymie — 3.VII.1862).

²³ Tamże (ambasador Bach do min. spr. zagr. w Wiedniu — 5. VII. 1862).

²⁴ ADT (Archiwum Diecezjalne w Tarnowie) fasc. Kapituła (kopia); Öst. HHSt. Wien. F. 26. Generalia. G. Diözesen 1861—1869. Fasc. 23. (Amb. Bach do min. spr. zagr. w Wiedniu — 2.VIII.1862).

²⁵ Öst. HHSt. Wien. F. 26. Generalia. S — V 1861—1869. Diözese Krakau (Nuncjusz wiedeński do min. spraw. zagr. w Wiedniu — 28.III.1863).

²⁶ L. Łętowski, dz. cyt., s. 230; t. Glemma: Gałęcki Antoni h. Junosza. Pol. Słow. Biogr., T. 7. s. 240 n.

²⁷ T. Glemma, dz. cyt., s. 240; B. Kumor, Dzieje polityczno-geograficzne diecezji tarnowskiej, s. 87.

²⁸ Öst. HHSt. Wien. 26. Generalia. G. Diözesen 1861—1869. Fasc. 23. Diözese Krakau (minister policji do min. spr. zagr. hr. Rechberga — 26.XII.1862) — Die Agitation des Krakauer Domkapitels gegen die beabsichtigte Theilung der erwähnten Diözese und für die Amovirung des apostolischen Vikärs Bischofs Gałęcki im vollsten Gange seien.

Mimo spodziewanego sprzeciwu kapituły krakowskiej, Austria zaproponowała Rosji pertraktacje (30.XI.1860), na co ta wyraziła zgodę w nocy do Wiednia z 16.III.1861.²⁹ Sprawy jednakże nie szybko ruszyły z miejsca. 21.I.1862 r. rząd austriacki zaproponował powołanie komisji dla sprawy separacji diecezji kielecko-krakowskiej, a po jej ukonstytuowaniu się zażądał od wszystkich instytucji kościelnych b. Wolnego Miasta Krakowa przedłożenia wykazów dóbr, funduszków i dochodów w Królestwie Polskim (20.IX.1866).³⁰ Na miejsce pertraktacji wybrano Warszawę. Tu też rozpoczęły się rozmowy wkrótce po 18.IX.1867 (ale przed 24.IX.).³¹ Najwięcej trudności sprawiały zagadnienia natury gospodarczej, a zwłaszcza odszkodowania finansowe, jakich domagała się Austria od Rosji w zamian za dobra duchowieństwa krakowskiego w Królestwie Polskim.³² Wydaje się, że w latach 1868 i 1869 negocjacji nie prowadzono. Podjęte zaś z powrotem w 1870 r., były kontynuowane aż do 1874 r. Dopiero 21.VI.1874 r. obydwie strony podpisały protokół końcowy, złożony z 21 artykułów. Z ważniejszych warunków protokołu należy wymienić:

1° Obydwa rządy zgodziły się na podział diecezji krakowskiej zgodnie z istniejącymi granicami politycznymi.

2° Rząd austriacki uznał pretensje Rosji do sumy 930 897 rubli z tytułu uposażenia konsystorza kieleckiego za lata 1848—1874 oraz na spłacenie Rosji dalszych 235 018 rubli.

3° Rząd austriacki w imieniu duchowieństwa krakowskiego przyjął od Rosji 1 149 529 rubli tytułem odszkodowania za jego dobra położone w Królestwie Polskim.³³

Austria niebawem ratyfikowała układ.³⁴

Teraz dopiero mogła ona, przychylając się do żądań polskiej opinii publicznej i interpelacji posłów polskich w parlamencie wiedeńskim, przystąpić do reorganizacji diecezji krakowskiej. Tym samym na porządku dziennym przed diecezją tarnowską wyłoniły się dwie perspektywy: albo podział, albo całkowita kasata. Pierwsze projekty wysunięte przez rząd austriacki opowiedziały się bez żadnych zastrzeżeń za całkowitą likwidacją biskupstwa w Tarnowie. Plan taki opracowało Mini-

²⁹ Tamże (Memorandum par M. Balabin z 18.II.1862).

³⁰ Tamże, k. 1—59.

³¹ Tamże (hr. Ludolf do Min. spr. zagr. w Wiedniu — telegram z 18.IX.1868. Tenże do Min. spr. zagr. w Wiedniu — 24.IX.1867).

³² Tamże. Fasc. 23. 23. Diözese Krakau. Akten 1870—1871 (Memorandum über mehrere verwaltete in der Verhandlung schwebende Vorderrungen Österreichs von Russland — 31.X.1867).

³³ Öst. HHSt. Wien. F. 26. Generalia 1830—1860. Fasc. 8 (Commission internationale rounie á Varsovie pour la partage des biens fonds et capitaux de l'ancien Diocèse de Cracovie. Protocole finale 21.VI.1874, k. 1—22).

³⁴ Tamże (Vortrag des kais. Hauses und des Aüssern, 27.IV.1874).

sterstwo Wyznań Religijnych i Oświaty i 18.VI.1878 r. przesłało go do załatwienia hr. J. Andrassy, ministrowi spraw zagranicznych Austrii. Projekt ten, stojąc na platformie układu z Rosją z 1874 r., postulował:

1° reorganizację dotychczasowego wikariatu apostolskiego w Krakowie i przywrócenie pełnych praw prastarej diecezji krakowskiej,

2° wcielenia do nowo zorganizowanego biskupstwa w Krakowie prawie całej diecezji tarnowskiej,

3° odstąpienie wschodnich części diecezji tarnowskiej biskupstwu przemyskiemu.³⁵

Projekt przewidywał jednakże, by ze względów personalnych, a zwłaszcza ze względu na to, że biskup tarnowski J. A. Pukalski żył jeszcze, postępować wolniej i ostrożniej. Stąd postanowiono, że diecezja będzie skasowana dopiero po śmierci jej ordynariusza. Niezwłocznie natomiast należało przyłączyć do Krakowa najbliższe położone dekanaty z diecezji tarnowskiej.³⁶ Równocześnie ministerstwo wyznań zwróciło się z prośbą do hr. J. Andrassy, by:

1° przeprowadzić odpowiednie negocjacje ze Stolicą Świętą o reaktywowanie diecezji krakowskiej w granicach obejmujących dotychczasowe jej terytorium oraz niektóre dekanaty z diecezji tarnowskiej,

2° uzyskać za pośrednictwem papieża zgodę ordynariatu tarnowskiego na proponowane zmiany,

3° uzyskać u Stolicy Świętej prawa nominacji biskupów krakowskich dla cesarza austriackiego.³⁷

³⁵ Öst. HHSt. Wien. Adm. Reg. F. 26/55 (Min. wyzn. rel. i ośw. do hr. J. Andrassy — 18.VI.1878) — Handelt es sich um die endgültige kirchliche Organisierung dieses Seithen von einem apostolischen Vikar administrirten Territoriums. Die Absicht der kais. Regierung geht dahim: den uralten bischöflichen Sitz in Krakau wieder aufzurichten und demselben neben den obigen Gebiete, des für sich selbstverständlich keine eigene Diözesengewalt erreichte, den ganzen Sprengel der bisherigen Tarnower Diözese unter Auflassung des dortigen bischöflichen Sitzes zu unterstellen. Würde sich herausstellen, dass diese Diözese bei ihrem Umfange an Flächeninhalt und Bevölkerung nicht... administriert werden könnte, so wären entweder öslichen Disdtrikt derselben dem Przemysler katholischen Bisthums einzuverleiben.

³⁶ Tamże — erst bei nächsten Vakanz des Tarnower bischöflichen Sitzes durchzuführen, sofort aber den Krakauer bischöflichen Sitz unter einstweiliger Zuweisung einiger, nämlich der zur nächstgelegenen Tarnower Dekanate, zu besetzen.

³⁷ Tamże — Demgemäss erlaube in mir die gefällige Intervention Euerer Excellenz dahin zu erbitten, dass in geeigneten Wege die Zustimmung S. Heiligkeit des Papstes zu nachfolgenden Bestimmungen erwirkt werde: 1° dazu, dass in Krakau ein katholisch-bischöflicher Sitz errichtet wird, unter verläufiger Zustimmung des bisher von Krakau aus administrierten Gebietes, sowie einiger der nächstgelegenen Dekanate des Tarnower Bisthums, werden haltich der nähern Bestimmung dieser Dekanate und der Zustimmung des derseitigen Tarnower Ordinarius; 2° dazu, dass für diesen bischöflichen Sitz ganz in derselben Weite, wie für fast alle österreichischen katholischen Bisthümer, die Allerhöchste Nomination S. Majestät des Kaisers einzutreten habe.

30.VI.1878 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Wiedniu przesłało ambasadzie austriackiej przy Watykanie treść powyższego pisma i poleciło wszcząć rozmowy ze Stolicą Apostolską.³⁸

Tymczasem plany austriackie w Rzymie spotkały się z podwójną reakcją. Ambasador austriacki przy Watykanie hr. Paar donosił już 20.VII.1878 r. do Wiednia, że projekt wznowienia (*Wiederherstellung*) prastarej diecezji krakowskiej leży głęboko na sercu papieżowi i w tej sprawie rząd austriacki może liczyć na całkowitą aprobatę pap. Leona XIII. Również przyznanie cesarzowi Austrii prawa nominacji biskupa krakowskiego, jakie posiada w stosunku do większości biskupów austriackich, jest możliwe do uzgodnienia. Zresztą kard. Franchi miał polecić nuncjuszowi wiedeńskiemu, by działał w powyższym kierunku. Odnośnie natomiast do proponowanych zmian terytorialnych kard. Franchi pominął całkowitym milczeniem możliwość ewentualnej kasaty diecezji tarnowskiej. Oświadczył natomiast, że Stolica Święta po otrzymaniu kanonicznego konsensu od biskupa tarnowskiego, lub też po jego śmierci, będzie mogła bliżej położone dekanaty „wyłączyć z Tarnowa i przydzielić je diecezji krakowskiej“.³⁹

Sprawę ewentualnej kasaty biskupstwa w Tarnowie kard. Franchi podjął osobno. Polecił on mianowicie nuncjuszowi papieskiemu w Wiedniu Jacobiniemu oświadczyć w imieniu Stolicy Świętej, że „przy omawianej, nowej cyrkumskrypcji diecezji krakowskiej należy wziąć pod uwagę powiększenie jej terytorium kilkoma sąsiednimi dekanatami z tak bardzo rozległego biskupstwa tarnowskiego; to ostatnie jednakże powinno zachować dla dalszej egzystencji odpowiednio wielkie terytorium“. Powyższe uwagi przesłał nuncjusz hr. J. Andrassy 6.VIII.1878 r.⁴⁰

³⁸ Tamże (min. spraw zagr. do ambas. austr. w Rzymie przy Watykanie — 30.VI.1878).

³⁹ Tamże (amb. hr. Paar do min. spraw zagr. hr. Andrassy w Wiedniu — 20.VII.1878) — Der Errichtung eines bischöflichen Sitzes in Krakau durchaus kein Hinderniss von Seite des Hl. Stuhls (in Wege steht die Wiederherstellung dieses uralten Bisthums den Hl. Vater selbst wünschenswerth erscheint) dass ferner der Hl. Stuhl sich auf damit einverstenden erklärt, dass für diesen bischöflichen Sitz unter denselben Modalitäten und auf denselben Weise, wie es hinsichtlich der Mehrzahl der österreichischen Episkopate in Einvernehmen mit dem päpstlichen Stuhle geschieht, die allerhöchste Nomination S. Majestät des Kaisers und Königs einzutreten. habe. Cardinal Franchi sagte mir, dass er in diesem Sinne auch dem Apostolischen Nuntius in Wien geschrieben habe. Was die erste Bestimmung, nämlich die Errichtung des genannten Bisthums betrifft, so bemerkte mir der Cardinal Staatsräter, dass die Wahl wünschenswerthe Zuweisung einiger der nächstgelegenen Dekanate des Tarnower Bisthums doch nur mit Zustimmung des dortigen Bischofs, oder nach dem Tode desselben stattfinden könnte, da es nicht in der Machtvollkommensicht des Hl. Vaters stehe eine solche Veränderung gegen dem Willen des Bischofs würde durch die Einwilligung des Bischofs behoben werde.

⁴⁰ Tamże (nunc. Jacobini do hr. Andrassy — 6.VIII.1878) — Dans cette nouvelle circonscription qu'on effectuierait, aussitot qu'il serait possible, on pourrait ajouter au diocèse de Cracovie quelques décanats voisins, qui on détacherait du trop vaste

Mimo takiego stanowiska Rzymu i dalszych rozmów między ministerstwem wyznań a nuncjaturą papieską⁴¹, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświaty postawiło 21.IX.1878 r. wniosek, by w oparciu o porozumienie austriacko-rosyjskie z 21.VI.1874 r. poczynić następujące kroki:

1° wbrew opinii namiestnika Galicji, opowiadającego się za utrzymaniem diecezji tarnowskiej, postanowiło wcielić całą diecezję tarnowską do biskupstwa w Krakowie,

2° ze względów historycznych odłożono kasatę diecezji tarnowskiej do czasu śmierci jej obecnego ordynariusza, biskupa J. A. Pukalskiego.

3° przyłączyć „przejęciowo“ najbliższe dekanaty tarnowskie do biskupstwa krakowskiego,

4° odnośnie do prawa nominacji biskupów krakowskich należy podjąć dalsze starania w Rzymie o przyznanie ich cesarzowi austriackiemu.⁴²

Omawiany wniosek Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświaty nie kończył się na powyższych postulatach. Przyjmuje on wprawdzie do wiadomości stanowisko Stolicy Świętej w sprawie rozgraniczenia diecezji tarnowskiej, względnie ewentualnego jej zniesienia, ale wcale nie rezygnował z zajętego uprzednio stanowiska. „Ministerium uważa oświadczenie Stolicy Świętej, dotyczące kasaty diecezji tarnowskiej, jako nie dające się utrzymać. Rząd bowiem jest zmuszony podtrzymać raz zajęte stanowisko. Utworzenie bowiem nowej diecezji (*Errichtung*) pociąga za sobą nie tylko wiele czasu i liczne zabiegi, ale nade wszystko wyciąga ze skarbu państwa nowe nakłady, co przy dzisiejszym stanie finansów państwa jest bardzo ciężkie do zrealizowania“. Przy końcu wniosku Ministerium podało plan zjednoczenia (*Vereinigung*) obydwu diecezji. Nowo mianowany biskup krakowski dla austriackiej części diecezji miał otrzymać nieco później od Stolicy Świętej jurysdykcję na całą diecezję tarnowską. Wchłonięcie więc diecezji tarnowskiej przez Kraków mogło się odbyć bez większych trudności. W ten sposób sformułowane stanowisko rządu

diocese de Tarnów, et maintenant toutefois feru'e pour toujours l'existence de ce dernier avec un territoire proportionnel.

⁴¹ Tamże (min. spr. zagr. hr. Andrassy do Min. wyzn. rel. i ośw. — 15.VIII.1878).

⁴² Öst. HHSt. Wien. Cabinettsakten 1878 nr 3289 (Vortrag des Ministers für Cultus und Unterricht — dat. 17.IX.1878, praes. 21.IX.1878) — Auf Grund Raatsvortrages vom 9/21 Junii 1874 mit Russland ist der Kielcer Anteil der ehemaligen Krakauer Diözese von derselben getrennt worden, und bei Österrreich nur die Stadt und das Gebiet von Krakau mit, 21, 19 Meilen², dann des diesem Diözesangebiete entstehende Teil von dem gemeinsemen Diözesanvermögen verblieben. Es handelt sich nun darum feststellen, wie dieses Gebiet künftig regiert werden soll. Entgegen der Anschauung des Stadthalters der dieses Gebiet nur einige Dekanate der Tarnöwer Diözese erweitert wissen will, wünsch die Regierung, der daran gelegene ist, den uralten Bischofsitz im Krakau selbständig zu erhalten, nachdem den derzeitige Krakauer Gebiet seine eigene Diözesangewalt erhielt, den bischöflichen Sitz in Tarnow auszulassen und die Tarnower Diözese mit dem Krakauer Territorium zu vereinigen. Nur aus geschichtlichen Gründen soll bei Lebzeiten des Tarnower Bischofs Pukalski diese Vereinigung verschoben und sich auf Zuweisung einiger nächstgelegener Dekanate der Tarnower Diözese zur neuen Krakauer Diözese beschafft worden.

wiedeńskiego miało się stać przedmiotem dalszych negocjacji w Rzymie. Nie omieszkało też dodać, że przyszłe uposażenie biskupa krakowskiego będzie wynosiło 12 000 guldenów. 22.IX.1878 r. wniosek został zatwierdzony przez ces. Franciszka Józefa I.⁴³

Nieustępliwe jednakże stanowisko Stolicy Świętej w sprawie ewentualnej kasaty diecezji tarnowskiej odniosło bezpośredni wpływ na specjalną decyzję samego cesarza. Ten bowiem, mimo iż zatwierdził wniosek rządowy, sam zajął nieco łagodniejsze stanowisko. Najwyższym postanowieniem z dnia 22.IX.1878 r. powziął decyzję, że:

1° uposażenie nowego biskupstwa (*neu errichtenden*) w Krakowie będzie wynosiło 12 000 guldenów, wyrównanych z dóbr biskupstwa w Galicji i galicyjskiego funduszu religijnego,

2° dotychczasowy administrator diecezji, wikariusz apostolski w Krakowie biskup A. Gałęcki miał otrzymywać *ad dies vitae* uposażenie w wysokości 3 000 guldenów i zatrzymać dziekanę w kapitule tarnowskiej,

3° upoważnił miarodajne czynniki rządowe do negocjacji ze Stolicą Świętą i biskupem tarnowskim J. A. Pukalskim w sprawie „przejściowego przyłączenia najbliższych dekanatów tarnowskich do diecezji krakowskiej“ oraz w sprawie zagwarantowania jemu prawa nominacji biskupów krakowskich.⁴⁴

Tak więc najwyższe postanowienie cesarza nie podjęło sprawy kasaty diecezji w sposób wyraźny, chociaż określenie „przejściowe przyłączenie dekanatów tarnowskich do diecezji krakowskiej“ kryło w sobie to samo zagadnienie.

Zarówno wniosek ministerstwa wyznań, jak i najwyższe postanowienie cesarskie zostały pospiesznie przesłane do ministra spraw zagranicznych Austrii hr. J. Andrassy. Komunikując obydwa dokumenty ministerstwo dodało, że „rząd nie może się wyrzec projektu wcielenia diecezji tarnowskiej do biskupstwa krakowskiego. Pragnąc jednakże,

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże — Ich genehme unter Vorbehalt der Verfassungsmässigen Behandlung, dass die Dotation des neu zuerrichtenden bischöflichen Sitzes in Krakau mit 12 000 Gulden fixiert werde, wovon der nicht durch die eigenen Einkünfte der sedes episcopalis bedeckte, Teil auf den Galizischen Religionsfond übernommen wird. Gleichzeitig wird jedoch bei der ersten Besetzung des bischöflichen Sitzes auf der mit jährlich 3 000 Gulden festzusetzende Ruhemäss des derzeitigen Bisthums — Administrators, soweit derselbe nicht durch den dem Bischofe Gałęcki zufließenden Gehalt des Tarnower Domdechanten gedeckt erscheint ad dies vitae des genannten Apostolischen Vikars auf die Dotation des Bisthums zu übernommen seien. Weiters erteile ich Ihnen die Ermächtigung die entsprechende Mitteilung hierüber an die päpstliche Curie gelangen zu lassen und sowohl mit derselben als auch mit dem derzeitigen Bischofe in Tarnow wegen vorläufiger Zuweisung einiger der Krakau nächstgelegenen Dekanate der Tarnower Diözese zu dem neu errichteten Krakauer Bisthume die Verhandlungen einzuleiten, sowie wegen Besetzung der bischöflichen Stuhles die erforderlichen Einleitung zu treten damit diese Besetzung erfolgen könne, sobald die bezüglich des Mir vorbehaltenen Nominationsrechtes von der, päpstlichen Curie noch abzugebenden Erklärungen eingelangt sein werden.

o ile to jest możliwe, wyjść naprzeciw życzeniom papieża, rząd pragnie odnowić biskupstwo w Krakowie w granicach prowizorycznego terytorium“. Po śmierci jednakże biskupa tarnowskiego jurysdykcja kościelna biskupa krakowskiego zostanie rozciągnięta na całą diecezję tarnowską.⁴⁵ Tak więc stanowisko rządu pozostało faktycznie niezmienione, zaniechano jedynie myśli podziału diecezji tarnowskiej między Kraków i Przemyśl. 7.X.1878 r. powyższe wnioski i decyzje zostały przekazane przez hr. J. Andrassy ambasadzie austriackiej przy Watykanie do dalszych pertraktacji.⁴⁶

Tymczasem, jak wynika z relacji ambasadora austriackiego hr. Paara, papież zgodził się na wyłączenie z diecezji tarnowskiej kilku dekanatów, ale przez to pomniejszenie diecezji nie mogła w żadnym wypadku „ucierpieć jej godność, uposażenie i dobro duchowe wiernych“.⁴⁷ By zaś usunąć wszelkie wątpliwości w sprawie ewentualnego stanowiska Stolicy Świętej w kwestii omawianych spraw, sekretarz stanu kard. Nina po porozumieniu się z papieżem oświadczył w piśmie do hr. Paara (3.XII.1878), że:

1° Stolica Święta z radością wita reerekcję prastarej diecezji krakowskiej i w pełni ją zadowala wyznaczone przez cesarza dla niej uposażenie,

2° gotowa jest przyznać prawa patronatu i nominacji cesarzowi Austrii,

3° zgadza się na nową cyrkumskrypcję diecezji i przyłączenie do niej kilku dekanatów z Tarnowa z tym jednakże warunkiem, że „nie może to w żadnym wypadku przesądzać o godności, wewnętrznej organizacji i administracji i dobru duchowem wiernych diecezji tarnowskiej“,

4° Stolica Święta opowiada się stanowczo za utrzymaniem diecezji tarnowskiej i w żadnym wypadku nie zgodzi się w przyszłości na jej kasatę, czy też inkorporację do Krakowa.⁴⁸ Od siebie zaś kard. Nina dodał, że „ufając w pobożność i religijność cesarza i jego rządu nie wątpi,

⁴⁵ Öst. HHSt. Wien. Adm. Reg. F. 26/25 (Min. wyzn. rel. i ośw. do min. spr. zagr. hr. Andrassy — 27. IX. 1878) — Im Zuge der hienach einzuleitenden Verhandlungen wollen überigens Euere Excellenz auch die Andeutung einfließen lassen, dass die k.k. Regierung die Absicht der Vereinigung der Diözesen Krakau und Tarnów nicht aufgeben kann, und dass mir um den Wünschen Seiner Heiligkeit so viel als möglich zu entsprechen, die Ordnung dieser Angelegenheit in der Weise in Angliff genommen wird, das vorerst des Krakauer Bischofssitz mit Zuweisung eines provisorischen Genietes aktiviert und die Ausdehung der Jurisdiction des neuen Bischofs auf das ganze Gebiet der dermaligen Tarnower Diözese bis zum Ableben des gegenwärtigen Tarnower Bischofs, oder einer sonst entweder Vakanz dieses Bischofssitzes versagt wird.

⁴⁶ Tamże (hr. J. Andrassy do hr. Paar — 7. X. 1878).

⁴⁷ Tamże (hr. Paar do hr. J. Andrassy — 18. X. 1878; Hr. J. Andrassy do Min. wyzn. rel. i ośw. — 1. XI. 1878).

⁴⁸ Tamże (kard. Nina do hr. Paar — 3. XII. 1878) — D'altronde sono cosi ordine spirituale le quali reclamano per il bene delle anime la conservazione della diocesi di Tarnovia da non poter permettere alla S. Sede sebbene a suo rincremento

iż... odpowiedzą pozytywnie gorącemu pragnieniu Stolicy Świętej dalszego utrzymania diecezji tarnowskiej“.

Relacjonując powyższą notę swemu rządowi (6.XII.1878) ambasador hr. Paar nie omieszkał dodać, że „co dotyczy projektowanej przez rząd inkorporacji diecezji tarnowskiej do Krakowa, to przesyłana nota stanowczo wyjaśnia, iż Stolica Święta nigdy nie zgodzi się na to“. Co więcej, kardynał podkreślił, że Stolica Święta, a zwłaszcza sam papież, przywiązuje ogromną wagę do dalszego utrzymania diecezji tarnowskiej“.⁴⁹

W międzyczasie rząd wiedeński za pośrednictwem namiestnika we Lwowie (6.X.1878) rozpoczął pertraktacje z ordynariuszem tarnowskim J. A. Pukalskim w sprawie cyrkumskrypcji diecezji i zaproponował wydzielenie z diecezji 10 dekanatów zachodnich (Biała, Dobczyce, Maków, Myślenice, Nowy Targ, Oświęcim, Skawina, Wadowice, Wieliczka i Żywiec). Tarnów jednak nie był skłonny do aż tak wielkich cesji terytorialnych.⁵⁰ Ostatecznie 24.XI.1878 r. biskup Pukalski zgodził się przy uzyskaniu aprobaty papieskiej na odstąpienie 5 dekanatów (Biała, Oświęcim, Skawina, Wadowice, Żywiec) i 25 dalszych parafii z pozostałych dekanatów.⁵¹ Zastrzegł się jednak, że nowe rozgraniczenie diecezji nie naruży w niczym jej uposażenia i kapituły katedralnej, a ustrój tej ostatniej pozostanie zachowany w całości. Podobnych gwarancji zażądał biskup od rządu odnośnie do zachowania dotychczasowego uposażenia seminarium duchownego, kancelarii biskupiej i wszystkich parafii w pozostałej części diecezji.

Tymczasem ministerstwo wyznań mimo tych ustępstw ze strony Tarnowa jeszcze 23.I.1879 r. podtrzymywało nadal zasadę kasaty diecezji tarnowskiej po śmierci biskupa Pukalskiego.⁵² Przyjmując to do wiadomości (23.I.1879) hr. Andrassy polecił ambasadorowi austriackiemu przy Watykanie działać po tej myśli (16.II.1879) z podkreśleniem jednakże, że po śmierci biskupa Pukalskiego diecezja tarnowska zostanie w całości włączona do Krakowa.⁵³

to, di anogliere l'idea di una futura eventuale soppressione di questa e della sua riunione a quella di Cracovia manifestata nella suindicata nota. Lo scrivente Cardinale poi affidato alla pietà e religione di S.M.C. imperatore et alla illuminata saviezza del suo Governo non dubita punte che a non potere la S. Sede accondiscendere allo espresso desiderio riquardo alla dioecesi di Tarnovia.

⁴⁹ Tamże. (hr. Paar do hr. J. Andrassy — 6. XII. 1878) — Was endlich die von der k.k. Regierung beabsichtigte Vereinigung der Krakauer und der Tarnower Diözesen betrifft, so wird in der erwähnten Note erklärt dass der Hl. Stuhl zu seinem Bedauern diesen Vorhaben nicht zustimmen, und in Ansehung der gewichtigen Gründe, walche in geistlicher Heinsicht für das fortbestehen des Tarnower Bisthums sprechen, niemals in deses Aufhebung willigen könne.

⁵⁰ ADT Protocollon gestorum consistorii episcopalis Tarnoviensis ex anno 1878 nr 4320 (Pismo Namiestnictwa datowane 6. X. 1878).

⁵¹ Öst. HHSt. Wien. Adm. Reg. F. 26/25 (Min. wyzn. rel. i ośw. do Hr. J. Andrassy — 23. I. 1879); por. B. Kumor, dz. cyt., s. 90 n.

⁵² Tamże. (Min. wyzn. rel. i ośw. do Hr. J. Andrassy — 23. I. 1879).

⁵³ Tamże (hr. J. Andrassy do hr. Paara — 16. II. 1879).

To kurczowe i nieprzejednane stanowisko Wiednia w sprawie kasaty diecezji wzbudziło zrozumiały opór Stolicy Świętej. Według relacji ambasadora Paara z 21.III.1879 r. sekretarz stanu kard. Nina miał oświadczyć kategorycznie i ostatecznie, że „Ojciec św. zgadza się chętnie na przywrócenie do życia diecezji krakowskiej i życzy sobie jak najrychlejszego porozumienia z rządem austriackim, ale zgodę swoją uzależnia całkowicie od dalszego utrzymania biskupstwa w Tarnowie“.⁵⁴ By nie poprzestać na słownym wyrażeniu stanowiska, kard. Nina przesłał 5.IV.1879 r. notę ambasadorowi austriackiemu przy Watykanie, w której zaznaczył, że „Stolica Święta ze względu na bardzo poważne następstwa duchowe w żadnym wypadku nie zgodzi się na kasatę biskupstwa w Tarnowie“.⁵⁵ Przy końcu noty kardynał dodał, że „Stolica Apostolska czeka na wycofanie przez rząd austriacki postulatu zniesienia diecezji tarnowskiej“ i dał wyraz nadziei na rychłą nominację biskupa krakowskiego.

To nieugięte stanowisko Rzymu uratowało dalszy byt diecezji tarnowskiej. Rząd austriacki bowiem cofnął się i 9.IV.1879 r. polecił ambasadorowi przy Watykanie prowadzić pertraktacje odnośnie do cyrkumskrypcji diecezji, ale bez warunku jej kasaty w przyszłości.⁵⁶ Odtąd sprawy potoczyły się szybko naprzód. 5.V. tegoż roku papież zamianował nowego biskupa dla Krakowa w osobie ks. A. Dunajewskiego⁵⁷, a bullą *Sanctae Apostolicae Sedis* z dnia 20.I.1880 r. odłączył od diecezji tarnowskiej dekanat bialski (12 par., 20 kapłanów, 33 946 wiernych), oświęcimski (16 par., 1 filia, 23 kapłanów, 44 957 wiernych), skawiński (13 par., 1 filia, 22 kapłanów, 33 664 wiernych), wadowicki (18 par., 1 filia, 28 kapłanów, 48 955 wiernych) i żywiecki (13 par., 30 kapłanów, 85 905 wiernych) oraz część dekanatu wielickiego (10 par.), dobczyckiego (3 par.), myślenickiego (7 par.), makowskiego (5 par.) — łącznie 5 dekanatów całych, 4 częściowo i 100 parafii i filii oraz 329 364 wiernych i przydzielił je diecezji krakowskiej.⁵⁸

Wprawdzie już po wystawieniu dokumentu papieskiego wyłoniły się jeszcze pewne trudności ze strony konsystorza tarnowskiego, odnośnie do

⁵⁴ Tamże (hr. Paar do hr. J. Andrassy — 21. III. 1879) — Der Hl. Vater gibt wohl seine Zustimmung zur Aktiwierung des Krakauer Bisthums und wünscht — diese Angelegenheit sobald als möglich die Einverständnisse mit der k.k. Regierung gernegelegt zu — indoch diese Einwilligung abhängig von der Aufenterhaltung des Bischofssitze in Tarnow.

⁵⁵ Tamże (kard. Nina do hr. Paar — 5. IV. 1879; Hr. Paar do hr. J. Andrassy — 9. IV. 1879) — Was jedoch die von der k.k. Regierung beabsichtigte Auflassung der Tarnower Diözese betrifft, so wiederholt Seine Eminenz die bereits in seiner Nota vom 3. XII. 1878 niedergelegten Erklärung, dass der Hl. Stuhl aus schwer wiegenden geistlichen Rücksichten hinzu seine Zustimmung nicht erteilen könne.

⁵⁶ Tamże (ambasad. Paar do hr. J. Andrassy — 18. IV. 1879).

⁵⁷ B. Kumor, dz. cyt., s. 93; T. Glemma, M. Tyrowicz: Dunajewski Albin. Poi. Słow. Biogr. T. 5, s. 462—465.

⁵⁸ B. Kumor, dz. cyt., s. 84—97, 162—164.

których nuncjatura apostolska w Wiedniu zabierała jeszcze głos 7.II.1880 r.⁵⁹, ale już 18.V.1880 r. nuncjusz Jacobini zakomunikował bulę papieską biskupowi w Tarnowie.⁶⁰ 11.VI.1880 r. biskup pomocniczy przemyski Ignacy Łobos w charakterze subdelegata apostolskiego dokonał uroczystej promulgacji bulli papieskiej w katedrze wawelskiej.⁶¹ Tak więc po dwóch latach negocjacji diecezja tarnowska poniosła wprawdzie poważne straty terytorialne, ale dzięki zdecydowanej postawie Stolicy Apostolskiej pozostała nadal przy życiu.

ZUSAMMENFASSUNG

Auf Grund der Bulle Pius VII Ex imposita nobis vom 30. VI. 1818 die Diözese Kraków erhielt neues Gebiet. Dieses umfasste die Freiestadt Kraków und die Wojewodenschaft Kraków in den Grenzen des Königreiches Polens. Nach der Zuteilung Kraków zu Österreich (1846), vom Jahre 1848 ab erfolgte die endgültige Teilung in der Regierung der Diözese. In Kielce amtierte ein Apost. Vikar, der führt den Teil der Diözese welcher im Königreich bestimmt war. Der zweite, der in Kraków residierte, war für das Gebiet der früheren Freiestadt kompetent.

Auf der Konferenz der Teilungsmächte in Cieplice (1836) bestimmte man schon die Teilung der Diözese Kraków, und im Jahre 1862 begannen Gespräche über das Thema einer neuen Zirkumskription der Diözese. Diese Gespräche fanden in Warszawa statt, und obwohl Wirtschaftsprobleme, die grössten Schwierigkeiten machten, konnte man sich doch einigen, und 21. VI. 1874 beide Seiten einigten sich. So kam es zur Teilung der Diözese Kraków.

Daraufhin das Ministerium des Kultus ausarbeitete am 18. VI. 1878 ein Plan der Reorganisation des Apost. Vikariats in Kraków und der Rückgabe gewisser Rechte der uralten Diözese. Dafür jedoch sollte die Liquidierung der Diözese Tarnów erfolgen, dessen grösserer Teil in der Diözese Kraków aufgehen sollte, und der kleinere Teil wurde der Diözese Przemyśl zugewiesen. Obwohl der Papst Leo XIII auf dieses Projekt nich einging, so modifizierte man trotzdem das frühere Projekt, in dem man am 21. IX. 1878 vorgeschlagen hat, das ganze Territorium der Tarnower Diözese zu Kraków zuzuteilen. Das alles sollte nach dem Tode des Tarnower Bischofs J. A. Pukalski Platz haben. So lange der Bischof lebte, sollten nur die westlichen Randdekanate der Tarnower Diözese dem Bischof von Kraków angehören. Diesen Plan bestätigte 22. IX. 1878 der Kaiser Franz Joseph. I.

Papst Leo XIII in seiner Antwort auf diese politisch — kirchliche Züge billigte die Verkleinerung der Tarnower Diözese, doch verweigerte er radikal ihre Auflösung (3. XII. 1878), und am 6. XII. 1878 gab er kund, dass Heilige Stuhl diese Auflösung niemals bewilligen wird.

Die österreichische Regierung änderte daraufhin seine Meinung (9. IV. 1879). das wiederum führte zu Verfassung und Verkündigung der Bulle Sanctae Apostolicae Sedis (20. I. 1880), auf derer Grund die westlichen Dekanate (5 gänzlich. 4 teilweise) mit 100 Pfarreien und Filialkirchen (insgesamt 329—364 Seelen) von Tarnów abgesondert wurden und zu Kraków kamen.

⁵⁹ ADT Prothocollum gestorum consistorii episcopalis Tarnoviensis ex anno 1880 n. 727.

⁶⁰ Tamże, nr 2505.

⁶¹ Tamże, nr 2934 (9. VI.), 2935 (10. VI.), 2983 (13. VI.); por. B. Kumor, dz. cyt., s. 96.